

การพัฒนาแนวทางการจัดบริการดูแลผู้ป่วยวัณโรคปอดกลุ่มสีแดง

ภิญญา พิณีจกลาง¹พ.บ, อัจฉรา มีดวง¹ภญ.ม ,ธนวัฒน์ กางมาเทศ ¹พ.บ. ,กัลยาณี ประทุมทอง¹ พย.ม,
กาญจนา จันทะนุญ¹พย.ม ,อนุชา ไทยวงษ์² ปร.ด

¹โรงพยาบาลยางสีสุราช ²วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดบริการดูแลผู้ป่วยวัณโรคปอดกลุ่มสีแดง โรงพยาบาลยางสีสุราช จากสถิติการดำเนินงานการดูแลผู้ป่วยวัณโรคปอด ระหว่าง ปี 2563-2565 พบผู้ป่วยวัณโรคปอดกลุ่มสีแดงมีแนวโน้มอัตราการเสียชีวิตเพิ่มสูงขึ้น ร้อยละ 11.56 12.78 และ 16.65 ตามลำดับ (ค่าเป้าหมาย ไม่เกินร้อยละ 8) ผู้มีส่วนร่วมวิจัย คือ ทีมสหวิชาชีพในโรงพยาบาลยางสีสุราช และใน รพ.สต. จำนวน 20 คน ผู้ป่วยวัณโรคปอดกลุ่มสีแดงและญาติ จำนวน 10 คน รวมทั้งหมด 30 คน การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะได้แก่ 1) วิเคราะห์สถานการณ์ 2) พัฒนาแนวปฏิบัติการพยาบาล 3) ประเมินผล เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบบันทึกการดูแลผู้ป่วยวัณโรคปอดกลุ่มสีแดง แบบฟอร์มคัดแยกผู้ป่วยวัณโรคปอด 3 กลุ่มสี แบบประเมินความพึงพอใจต่อแนวปฏิบัติการพยาบาล แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแนวคำถามการสนทนากลุ่ม ดำเนินการศึกษาระหว่างเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2565 ถึงเดือน กันยายน พ.ศ. 2566 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า ระยะวิเคราะห์สถานการณ์ พบว่าผู้ป่วยวัณโรคปอดกลุ่มสีแดง มีอัตราการเสียชีวิตสูง บางรายมีอาการรุนแรงและเสียชีวิต และแนวทางการดูแลผู้ป่วยวัณโรคปอดที่มีอยู่เดิม ยังไม่ชัดเจน ระยะพัฒนา ได้แนวทางการดูแลผู้ป่วยวัณโรคปอดกลุ่มสีแดง ประกอบด้วย 4 หมวดกิจกรรม (A-S-C-I Model ได้แก่ 1) Assess the severity of comorbidities : การประเมินระดับความรุนแรงของโรคร่วม การปรึกษาแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ 2) Side effect of medicine : การประเมินและการจัดการอาการข้างเคียงจากยา 3) Multidisciplinary team : การสร้างทีมดูแลใน รพ. และในทีมดูแลต่อเนื่องในชุมชน 4) Improvement of care : การส่งเสริมการดูแลตนเองของผู้ป่วยและครอบครัว ระยะประเมินผล พบว่า อัตรา success rate เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 76.65 เป็น 85.55 อัตราเสียชีวิตลดลงน้อยกว่าร้อยละ 50 เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา มีค่าเท่ากับ ร้อยละ 4.35 ไม่พบอัตราการรักษาล้มเหลวเสียชีวิตก่อนการรักษาสำเร็จ พบผู้ป่วยเสียชีวิตขณะรักษาในระยะเข้มข้น 1 ราย แต่ไม่ได้มีสาเหตุโดยตรงจากวัณโรค แต่มีปัจจัยโรคร่วม ได้แก่ ภาวะหลอดเลือดดำอุดตันและหัวใจล้มเหลวและทีมสหวิชาชีพมีความพึงพอใจในระดับมาก (Mean=4.56,S.D 2.26)

คำสำคัญ: ผู้ป่วยวัณโรคปอด แนวปฏิบัติการพยาบาลผู้ป่วยวัณโรคปอดกลุ่มสีแดง

สรุปสาระสำคัญ

1. **ชื่อเรื่อง:** การพัฒนาแนวทางการจัดบริการดูแลสำหรับผู้ป่วยวัณโรคปอดกลุ่มสีแดง
2. **ชื่อผู้วิจัยหรือคณะผู้วิจัยพร้อมหน่วยงาน :** ภริญา พินิจกลาง, อัจฉรา มีดวง, ธนวัฒน์ กางมาเทศ, กาญจนา จันทะนุยกัลยาณี ประทุมทอง, อนุชา ไทยวงษ์ : โรงพยาบาลยางสีสุราช , วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม
3. **ชื่อผู้นำเสนอผลงาน:** นางภริญา พินิจกลาง หมายเลขโทรศัพท์ 0629296894 E-mail: Wadpiyada@hotmail.com
4. **บทนำและวัตถุประสงค์** วัณโรคเป็นโรคติดเชื้อที่เป็นปัญหารุนแรงในระดับโลก พบว่าเป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับที่ 9 จาก 10 อันดับ แรกของประชากรโลกและเป็นสาเหตุอันดับแรกของการเสียชีวิตจากเชื้อโรคชนิดเดียว ประเทศไทยมีผู้ป่วยวัณโรครายใหม่ประมาณ 106,000 ราย หรือคิดเป็น 153 ต่อประชากรแสนคน และพบผู้ป่วย วัณโรคเสียชีวิตสูงถึง 11,000 ราย ดังนั้นประเทศไทยจึง มีแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่สอดคล้องตามยุทธศาสตร์ ควบคุมวัณโรคของโลกโดยมีเป้าประสงค์ที่สำคัญประการ หนึ่งคือมีอัตราการความสำเร็จในการรักษาไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 90 และลดอัตราการตายของผู้ป่วยวัณโรคลง ร้อยละ 50 ภายใน พ.ศ. 2564 เมื่อเทียบกับ พ.ศ. 2557 แต่รายงาน ผลการรักษาวัณโรคของประเทศไทยจากสำนักวัณโรคที่ผ่านมาพบว่าต่ำกว่าเป้าหมายระดับสากลมาโดยตลอด ซึ่งสาเหตุหลักที่ทำให้ อัตราการรักษาไม่ประสบความสำเร็จ ไม่เป็นไปตามเป้าหมายคือผู้ป่วยเสียชีวิตก่อนเริ่มรักษา หรือระหว่างการรักษาทำให้ตัวชี้วัดที่สำคัญที่ใช้ในการประเมินแผนงานควบคุมวัณโรคและยังไม่บรรลุเป้าหมาย ตั้งแต่ระดับประเทศจนถึงโรงพยาบาลในพื้นที่และสาเหตุหลักของการเสียชีวิตในผู้ป่วยวัณโรค ดังนั้นการดูแลผู้ป่วยวัณโรคที่ดีจึงจำเป็นต้องมีการวินิจฉัยและรักษาโรคติดเชื้อได้อย่างรวดเร็วเพื่อป้องกันการเสียชีวิต รพ.ยางสีสุราชได้นำแนวทางเฝ้าระวังการเสียชีวิตของผู้ป่วยวัณโรค โดยการคัดแยกผู้ป่วยวัณโรค 3 กลุ่มสี ตามแนวทางการดูแลผู้ป่วยวัณโรคของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมหาสารคาม คือ สีเขียว สีเหลือง และ สีแดง โดยสีเขียวคือผู้ป่วยวัณโรคที่สุขภาพดี และมีข้อจำกัดต่อความเจ็บป่วยน้อย สีเหลือง คือ ผู้ป่วยวัณโรคที่มีโรคร่วม แต่อาการของโรคสามารถควบคุมได้และมีผู้ดูแล สีแดง คือ ผู้ป่วยวัณโรคที่มีโรคร่วมในระยะที่ควบคุมอาการของโรคได้ไม่ดี หรือ ไม่มีผู้ดูแล และมีภาวะแทรกซ้อนอื่นๆ ร่วมด้วย

จากการทบทวนเวชระเบียนผู้ป่วยวัณโรคปอดที่เข้ารับการรักษา ณ คลินิกวัณโรค รพ.ยางสีสุราช ปี 2563-2565 พบว่ามีอัตราการสำเร็จการรักษาผู้ป่วยวัณโรคปอดรายใหม่ ร้อยละ 83.72 82.14 74.29 อัตราการเสียชีวิต ร้อยละ 16.28 17.86 17.14 ร้อยละความครอบคลุมการรักษาผู้ป่วยวัณโรครายใหม่และกลับเป็นซ้ำ ร้อยละ 76,56,70 จากสถิติชี้ให้เห็นว่าผู้ป่วยวัณโรคปอดกลุ่มสีแดงที่มีโรคร่วม มีอัตราการเสียชีวิตสูงมาก สูงเกินค่าเป้าหมายที่กำหนด คือ อัตราการเสียชีวิตผู้ป่วยวัณโรคไม่เกิน ร้อยละ 8 และ เมื่อนำข้อมูลวิเคราะห์ทบทวนสาเหตุการเสียชีวิต ยังพบว่า ร้อยละ 50 เสียชีวิตจากโรคร่วม และอีกร้อยละ 50 เสียชีวิตจากวัณโรค และพบผู้สูงอายุมีอัตราเสียชีวิตสูงถึง ร้อยละ 66 และจากการทบทวนเวชระเบียนพบว่าแนวทางการดูแลผู้ป่วยวัณโรคปอดที่มีอยู่เดิมยังไม่ชัดเจน จึงไม่สามารถตอบสนองการลดสาเหตุการเสียชีวิตของผู้ป่วยวัณโรคฯ จึงจำเป็นต้องมีแนวทางการดูแลผู้ป่วยวัณโรคปอดกลุ่มสีแดง ให้มีความเฉพาะและเหมาะสมกับผู้ป่วย เพื่อลดอัตราการเสียชีวิตผู้ป่วยกลุ่มนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อวิเคราะห์ศึกษาสถานการณ์ปัญหา พัฒนาแนวทางการจัดบริการการดูแลและประเมินผลแนวทางการจัดบริการดูแลสำหรับผู้ป่วยวัณโรคปอดกลุ่มสีแดง รพ.ยางสีสุราช

5. วิธีการศึกษา เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ศึกษาตั้งแต่เดือน ตุลาคม 2565 – กันยายน 2566 ดำเนินการพื้นที่ อำเภอยางสีสุราช แบ่งเป็น 3 ระยะได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาสถานการณ์ปัญหา จากการทบทวนวรรณกรรม ทำการค้น ข้อมูลประชุมระดมสมองร่วมกับผู้ร่วมวิจัยที่เกี่ยวข้อง ระยะที่ 2 พัฒนาแนวทางการจัดบริการดูแล นำไปใช้ ปรับปรุง ระหว่างดำเนินการ ระยะที่ 3 ประเมินผล ผู้มีส่วนร่วมวิจัย 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มที่ร่วมพัฒนาแนวทางการจัดบริการ ดูแลผู้ป่วยวัณโร ได้แก่ ทีมสหวิชาชีพในรพ. เจ้าหน้าที่สาธารณสุขรพ.สต. อสม.อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน รวม 20 คน 2) ผู้ป่วยวัณโรคปอดกลุ่มสีแดง 10 คนและสมาชิกครอบครัวที่ดูแล 10 คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบจำแนกระดับความรุนแรงผู้ป่วยวัณโรค แบบบันทึกการรับประทานยาาระบบ DOTS แบบฟอร์มการคัดกรองผู้ป่วย วัณโรคในกลุ่มผู้สัมผัสร่วมบ้าน/ผู้ใกล้ชิดในผู้ป่วยวัณโรคเสมหะพบเชื้อ แบบบันทึกการเยี่ยมบ้าน แบบประเมินผู้ป่วย ตามแนวทาง INHOME-SSS แบบสังเกต แบบประเมินความพึงพอใจ ผู้ป่วยและญาติ ซึ่งเครื่องมือดังกล่าว ดัดแปลง มาจากแบบประเมินของสำนักพยาบาลและกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

6. ผลการศึกษา พบว่า ระยะวิเคราะห์สถานการณ์ พบว่าผู้ป่วยวัณโรคปอดกลุ่มสีแดง มีอัตราการเสียชีวิตสูง บางรายมี อาการรุนแรงและเสียชีวิต และแนวทางการดูแลผู้ป่วยวัณโรคปอดที่มีอยู่เดิม ยังไม่ชัดเจน ระยะพัฒนา ได้แนวทางการ ดูแลผู้ป่วยวัณโรคกลุ่มสีแดง ประกอบด้วย 4 หมวดกิจกรรม (A-S-C-I Model ได้แก่ 1) Assess the severity of comorbidities : การประเมินระดับความรุนแรงของโรคร่วม การปรึกษาแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ 2) Side effect of medicine : การประเมินและการจัดการอาการข้างเคียงจากยา 3) Multidisciplinary team : การสร้างทีมดูแลใน รพ. และในทีมดูแลต่อเนื่องในชุมชน 4) Improvement of care : การส่งเสริมการดูแลตนเองของผู้ป่วยและครอบครัว ระยะประเมินผล พบว่า อัตรา success rate เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 76.65 เป็น 85.55 อัตราเสียชีวิตลดลงน้อยกว่าร้อยละ 50 เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา มีค่าเท่ากับ ร้อยละ 4.35 ไม่พบอัตราการรักษาล้มเหลวเสียชีวิตก่อนการรักษาสำเร็จ พบ ผู้ป่วยเสียชีวิตขณะรักษาในระยะเข้มข้น 1 ราย แต่ไม่ได้มีสาเหตุโดยตรงจากวัณโรค แต่มีปัจจัยโรคร่วม ได้แก่ ภาวะ หลอดเลือดดำอุดตันและหัวใจล้มเหลวและทีมสหวิชาชีพมีความพึงพอใจในระดับมาก (Mean=4.56,S.D 2.26)

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

แนวทางการดูแลผู้ป่วยวัณโรคปอดกลุ่มสีแดง ช่วยลดอัตราการเสียชีวิตผู้ป่วยวัณโรคปอดกลุ่มสีแดงได้จริง อย่างไรก็ตามควรติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

8. เอกสารอ้างอิง

- พรพิสุทธิ์ เดชแสง. (2561). ปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อการเสียชีวิตของผู้ป่วยวัณโรคปอดเสมหะพบเชื้อ โรงพยาบาลห้วยยอด จังหวัดตรัง. วารสารวิชาการสาธารณสุข, 27(5), 908-919.
- สำนักวัณโรค กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2561). แนวทางการควบคุมวัณโรคประเทศไทย พ.ศ. 2561. กรุงเทพฯ: